

Dette være nu sagt i Forbigaaende. Jeg bad ikke om Ordet for at sige dette, ligesaa lidt som jeg bad om Ordet for, at jeg paa nogen Maade vilde forstaae det ikke glimrende, men dog gunstige Udfald paa en ubehagelig og vanffelig, men nu saa godt som afgjort Sag. Men nu, da det synes, at den danske Rigsdag maa og skal sige Verden, den store Verden, Farvel og trække sig tilbage i sin huuslige Kreds, saa synes jeg, at jeg ogsaa maatte sige Fællessagerne og mit dertil knyttede Rigsdagsliv et offentligt Farvel, og da nu Erfaringen har lært mig, som os Alle, at et smilende Farvel, især naar det er det sidste, efterlader et behageligt Indtryk, saa er jeg meget glad ved, at jeg idag kan byde et saadant Farvel til Fællessagerne og mit dertil knyttede Rigsdagsliv. Jeg kan det nærmest, fordi jeg har den danske og ingenlunde tydske Følelse, at Alvor og Gammen kan godt sammen, og fordi jeg har den sjællandske Sandhed for det Pudstige, som ikke forlader os, saalænge vi kunne aande; thi jeg vil spørge Thinget og selve det ærede Ministerium, er det dog ikke pudstigt nok, ret egentlig hvad man kalder Skjæbnens Ironi, at Ministeriet, idet det her i Folkethinget saavidt muligt har stræbt at forvandle ethvert betinget Ja til et Nei, uden Tvivl meget snart vil staae i den pudstige Stilling, at, medens hele Verden siger, at det har faaet Ja, saa maa det selv, for Consequentsens Skyld, sige, at det har faaet Nei; thi man vende nu Samtykket fra det andet Thing, som man vil, man skjære selv den ene Forudsætning bort, det er og bliver dog et betinget Ja, som efter Ministeriets besynderlige Sprogbrug skal kaldes et Nei. Som det gaaer Ministeriet, gaaer det ogsaa omtrent mig selv, idetmindste ikke synderlig bedre; thi uagtet jeg siger og maa sige Nei, saa vil dog baade Verden og Historien paa staae, at jeg i Grunden har sagt Ja, vel et betinget, men dog et ærligt og et virkeligt Ja, saa at, dersom Historien nogenstunde vil gaae saa strengt i Rette, med den danske Rigsdag for 1855, som den har gaaet i Rette med den danske Rigsdag af 1660, saa vil jeg aabenbart, trods mit Nei, blive dømt som Medvidder og Medskyldig i denne Sag. Jeg har imid-

lertid, som Historiker, aldrig været saa kræsen paa Regeringsformer, eller været saa indtaget af store lovgivende Forsamlinger som mange af dem, der nu ville gjøre langt færre. Vanffeligheder end jeg ved et ubetinget Ja, og derfor har jeg heller aldrig gaaet anderledes i Rette med Rigsdagen fra 1660, end at jeg har bebrejdet den, forsaavidt man kan bebrejde døde Folk Noget, at den slet ikke knyttede nogen Betingelse, noget Forbehold eller nogen Forudsætning til sit Ja, at den ikke satte noget af dette i sit Testamente; thi vi vide godt, at det kun er et Testamente, naar Rigsdagen ved slige Leiligheder opgiver al sin Myndighed, det er ikke nogen Contract, som kan være bindende, eller som man har et Retsmiddel ihænde til at overholde; kun det har jeg bebrejdet den danske Rigsdag fra 1660, at den aldeles ikke satte noget Saadant i sit Testamente, men nøiedes ene og alene med de fagre Ord, som den daværende Kantåler paa den daværende Konges Begne sagde Folket hernede ved Børsen. Derfor haaber jeg ogsaa Historien vil fritkende mig, især paa Grund af at jeg har raadet Thinget til at sætte et saadant Forbehold eller en saadan Forudsætning i sit Testamente, da det ikke længer kunde og vilde beholde den Rigdom, som var betroet for den selv, og jeg er vis paa, at jeg især vil blive fritkendi, fordi jeg raadede Thinget til at sætte det Forbehold, den Forudsætning, som dog synes at have mødt meest eller dog næsten meest Modsigelse hos Ministeriet, nemlig, at alle Fællessager skulde behandles ligesaa frit og ligesaa offentlig i Rigsraadet, som de ere blevne behandlede paa den danske Rigsdag. Jeg har med Flid ikke valgt stærkere Udtryk, thi, mine Herrer, al Erfaring lærer vistnok, det er ikke blot mig, der siger det, men det er Historien, der siger det, at Ordets Frihed og Forsamlingens Offentlighed er Hovedsagen ved enhver politisk Folkestemme, det er egentlig dette alene, som baade giver Ministeriets Ansvarlighed sin Fylde og sit Værd, og det omtrent alene, som baade er den uundværligste Støtte for Folkfriheden og ligeledes for Rigdommen. Det er vel saa, at man kunde sige, at det ofte har været maadelig nok fat ogsaa paa den danske Rigsdag baade med Fripro-